

האיום החינוכי

אלוף (מיל') הרצל בודינגר

נשיא ראדא אלקטרוניקה
מפקד חיל אוויר לשעבר
יו"ר ועדת א.ל.ה.

ד"ר דן בן-דוד

חוג למדיניות ציבורית
אוניברסיטת תל-אביב
חבר בוועדת א.ל.ה.

במדינה שמרחף מעליה, בנוסף לאיום הבטחוני, גם איום כלכלי וחברתי – נסיגה בת שלושה עשורים ברמת החיים יחסית למדינות המובילות במערב, וגידול משמעותי ומתמיד בעוני ובאי-שוויון לפסגות בינלאומיות – הגיעה העת לתת פתרונות שורש. אחד הגורמים העיקריים, אך כמובן שלא היחיד, להתדרדרות הכלכלית-חברתית המתמדת הוא קריסתה של מערכת החינוך.

מאחת המערכות הטובות בעולם בשנות הששים, הפכה מערכת החינוך בישראל לגרועה במערב ומתחת למספר גדול של מדינות מתפתחות. לפי מבחני TIMSS שניתנו לתלמידי כיתות ח' בשנים 1995 ו-1999, ניצבת ישראל במקום ה-39 מבין 53 מדינות בתחומי ליבה מרכזיים כגון מתמטיקה ומדע – מה שרומז על יכולת לאומית עתידית לקלוט, ליישם ולפתח טכנולוגיות חדשות הדרושות למשק צומח, ולהפעלת מערכות נשק ומודיעין מתקדמות הדרושות לקיומה של מדינה במצב בטחוני-מדיני כמו שלנו.

הפערים בחינוך הישראלי גדולים יותר מהפערים בתוך 49 מ-52 המדינות האחרות, דבר שמצביע על מימדי האי-שוויון הצפויים בהכנסות של ילדינו. אם אין בכך די, התלמידים המצטיינים, אלה שיובילו את המדינה בעוד דור, דורגו במקום ה-35 בהשוואה לתלמידים המצטיינים של המדינות האחרות. ממצאים במבחנים בינלאומיים נוספים כגון PISA ו-PIRLS מאוששים את תוצאות TIMSS כפי שמבחינים באוריינות של צה"ל למתגייסים שהינם ילדי הארץ משקפים התדרדרות דרמטית בשיעור העוברים ברמה הנדרשת – 60% בשנות השמונים, 40% לפני שש שנים, ו-32% בלבד ב-2003.

זוהי האמת הקודרת על מצב החינוך והשלכותיו החמורות, ומכאן הצורך האקוטי בשינוי מבני מימדי בכל הקשור לחינוך הציבורי במדינת ישראל. צורך זה הביא להקמתה של ועדת א.ל.ה. העצמאית, בה היינו חברים, אשר בחנה במהלך שנתיים וחצי את המערכת בכללותה והציעה בפעם הראשונה תוכנית מערכתית לרפורמה מבנית במערכת החינוך. חודשיים לפני הגשת דו"ח א.ל.ה. המסכם לשרת החינוך והצגתו בפני ועדת החינוך של הכנסת, הוקמה באופן רשמי הוועדה הממלכתית בראשות שלמה דברת עם מנדט זהה למטרות שהצבנו לעצמנו: בחינה כוללת של מערכת החינוך.

לאור מה שמתחיל להסתמן כתהליך שחיקת דו"ח דברת עד כדי ביטולו האפשרי, חשוב להזכיר במה מדובר. דו"ח דברת מציע פתרונות שורש רציניים לחולי המערכת. מורים מצטיינים, וישנם רבים כאלה, המקדישים שעות רבות אחרי הצהריים, בערב ובחופשות, לא יצטרכו עוד לעבוד ללא תגמול. הביורוקרטיה הענפה והבזבזנית של משרד החינוך תקוצץ באופן משמעותי, מה שישחרר משאבים רבים שיוכלו סוף סוף להגיע אל התלמידים. למנהלי בתי הספר יינתנו בפעם הראשונה סמכויות נרחבות בד בבד עם האחריות המוגברת על רמת הלימודים בבית ספרם. במקום תנאי קבלה ירודים מאוד במסלולים קיימים להכשרת מורים, ידרשו כל מי שירצו להיות מורים להתמקצע ולקבל לפחות תוארי BA או BSc (במקום BEd) עם תעודת הוראה. יום לימודים ארוך יאפשר לילדים לקבל סיוע ממוריהם אחר הצהריים במקום לחפש זאת אצל מורים פרטיים, ובינתיים להורים רבים תתאפשר ההצטרפות למעגל העבודה.

גם אם ישנם הבדלים מסוימים בדרכי הביצוע, קיים דמיון רב ברמת הקונספט בין המודל שמציעה ועדת דברת לבין הפתרון שהוצע על ידי ועדת א.ל.ה., וסביר להניח שכל ועדה רצינית שתקום בעתיד תגיע למסקנות דומות. לכן, ישנו צורך עליון ביישום מימדי של המלצות דברת וקיומו של הליך מזוהו לתיקון בעיותיה העיקריות (וישנן לא מעט כאלה). מדובר בהזדמנות נדירה למדי – קיומה של תוכנית חשובה מאוד והעובדה שקיימת הסכמה בין שלושת הקודקודים העיקריים, שרת החינוך, שר האוצר וראש הממשלה ליישומה ולתקצובה – לטיפול שורש מעמיק באחד התחומים המרכזיים הקובע את חוסנה החברתי-כלכלי-בטחוני של מדינת ישראל. זהו צו השעה בחברה עם שעון חול שהולך ומתרוקן.